

רבי יוחנן אמר: רק לכלאים התירו לו, אבל לענין שבת לא התירו לו.

ומפרשין לה: במאי עסקינן בהך מעשה?

אילימא דמיירי שלא מתח הזמורה על "ראשי" הקונדיסין, אלא מן הצד [על פניהן] של הקונדיסין חיבר את הזמורה, [בין באמצעיתן בין סמוך לראשן, ריטב"א] ומשום הכי הוא דאסר רבי יוחנן? [רא' ציור 1]

והאמר רב חסדא: צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום לענין שבת, כיון שאין דומה לפתח, שהמשקוף נתון על שתי המזוזות [רא"ש], והיכי אמר ריש לקיש דמהני אף לענין שבת?! [רא' ציור 2]

אלא, ודאי מיירי שהניח הזמורה על גבן של קונדיסין ממש! [רא' ציור 3]

ובמאי עסקינן?

אילימא שהיה בעשר אמות או פחות בין קונדס לקונדס?

האם בהא לימא רבי יוחנן דבשבת לא התירו לו?! והרי בעשר אמות לכולי עלמא פיתחא הוא?! (55)

אלא, לאו, מיירי ביש יתר מעשר בין קונדס לקונדס, ומשום הכי אמר רבי יוחנן דלא מהני לענין שבת, דסבירא ליה דלא מהני צורת הפתח לפתח יותר מעשר!

הרי חזינן דרבי יוחנן כרב סבירא ליה.

ודחינן: לא מיירי רבי יוחנן הכא בפתח יותר מעשר. ולא מהאי טעמא אסר רבי יוחנן.

אלא, לעולם, רק בעשר [ולא יותר] מיירי הכא. וכדבעינן למימר מעיקרא, דמיירי שעשה את צורת הפתח מן הצד. ולהכי הוא דאסר רבי יוחנן. [רא' ציור 4]

ואי תיקשי לך מדרב חסדא שאסר מן הצד, ותיקשי לריש לקיש דשרי. לא קשיא:

ובדרב חסדא גופיה קמיפלגי רבי יוחנן וריש לקיש!

דריש לקיש דסבר שהתירו לו מן הצד אף לענין שבת, פליג ארב חסדא.

ורבי יוחנן סבירא ליה כרב חסדא.

דאף רב חסדא לא קאמר דלא מהני מן הצד אלא לענין שבת ולא לענין כלאים, דשבת חמור מכלאים! (56)

ומקשינן, כדי לקיים את הא דאמרן דרבי יוחנן כרב סבירא ליה:

ורמי דרבי יוחנן אדרבי יוחנן.

ורמי דריש לקיש אדריש לקיש.

דאמר ריש לקיש משום רבי יהודה ברכי חנינא: פיאח [זמורה קלועה, המתוחה על יא-ב קונדיסין, ועשויה כצורת הפתח] מותרת, שמפסקת משום מחיצה לענין כלאים, אבל לא לשבת.

56. ובסוכה נמי לא מהני. והטעם, דבכלאים קיל טפי דתליא במראית עין, אם אינו נראה כזרוע ביחד, גליון הש"ס למהרש"ם.

55. ואי משום דרב יוסף אמר לעיל דבפרוץ מרובה על העומד לא מהני צורת הפתח? הרי נדחו דבריו לעיל, תוספות.

[וכדעת רב]. ואילו **הכא** בפיאה מיירי שעשאה לצורת הפתח **מן הצד** — ניחא שפיר דלא קשיא מהא דאמר רבי יוחנן הכא, דלא מהני אף לענין כלאים. משום דהכא מיירי מן הצד, וסבירא ליה לרבי יוחנן דמן הצד לא מהני אף לענין כלאים!

אלא אי אמרת כדדחינן לעיל, דטעמו של רבי יוחנן הוא משום צורת הפתח שעשאה מן הצד, **ואידי**, ההיא דרבי יוחנן דלעיל, **ואידי** האי מימרא דרבי יוחנן בפיאה, מיירי תרווייהו בצורת הפתח שעשאה **מן הצד** — אם כן, **מאי איכא למימר** ליישב את סתירת דברי רבי יוחנן אהדדי?!

ודחינן לה: **לעולם** כדדחינן לעיל, דרבי יוחנן דלעיל מיירי מן הצד. ואכן **אידי ואידי** איירי שעשאה לצורת הפתח **מן הצד**.

ודקשיא לך דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, איכא למימר:

התם, במימרא דלעיל, מיירי בצורת פתח שעשאה מן הצד אבל הפתח היה **בעשר** ולא יותר, ובזה סבירא ליה לרבי יוחנן דלשבת הוא דלא מהני אבל לענין כלאים מהני מן הצד.

אבל במימרא **דהכא** מיירי בצורת פתח מן הצד שעשאה על פתח **יותר מעשר**, ובהא סבירא ליה לרבי יוחנן דלא מהני אם עשאה מן הצד, בין לענין שבת ובין לענין כלאים!

אבל צורת הפתח גמורה אפילו ביותר מעשר, שפיר מהני לרבי יוחנן אף לשבת, ולא סבירא ליה כרב דסבר דלא מהני!

ומנא תימרא דבצורת הפתח שעשאה מן הצד **שני לן בין עשר ליותר מעשר**?

ורבי יוחנן אמר: כמחיצות לשבת, דלא מהני בהן פיאה — **כך מחיצות לכלאים, דלא** מהני להם פיאה!

הרי, דרבי יוחנן, דקאמר לעיל דצורת הפתח דזמורה מתוחה מהני לכלאים, סבירא ליה הכא דלא מהני אף לכלאים!

וריש לקיש נמי, דקאמר לעיל דצורת הפתח דזמורה מתוחה מהני אף לשבת, סבירא ליה הכא איפכא, דלשבת מיהא לא מהני!

ומפרשין: **בשלמא דריש לקיש אדריש לקיש לא קשיא**.

כי **הא**, במעשה של מתיחת זמורה בין קונדס לקונדס שאמר בו ריש לקיש שמועיל גם לשבת, אמר זאת לשיטתו **דידיה**, בשיטת עצמו אמרה.

והא דהכא בענין פיאה שאמר שאינו מועיל לשבת — **דרביה**, בשיטת רבו רבי יהודה ברבי חנינא, אמרה, משמו.

אלא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן — **קשיא!**

ועתה מוכיחה הגמרא שרבי יוחנן סובר כרב שצורת הפתח לא מהני בשבת ליותר מעשר. והטעם של רבי יוחנן בזמורה שלא מהני לענין שבת, הוא מחמת שהיא יותר מעשר, ולא כדדחינן לעיל דמיירי בצורת הפתח עד עשר, אלא שעשאה מן הצד!

והכי מוכחינן:

אי אמרת בשלמא, התם במימרא דרבי יוחנן דלעיל, אכן מיירי — כדבעינן למימר לעיל — בצורת הפתח שעשאה כדון, **על גבן** של קונדיסין, והטעם דמהני לענין כלאים ולשבת לא מהני, הוא משום דמיירי ביותר מעשר

קלועה] מלמעלה — אפילו ביותר מעשר, מותר.

אלא, לאו, מעשה דרבי יוחנן בן נורי מיירי בזמורה קלועה מן הצד. וקאמר ליה רבי יוחנן בן נורי לרבי יהושע: בעשר מותר, יותר מעשר, אסור!

אלמא, שאני לן — לענין כלאים — בצורת הפתח שעשאה מן הצד בין עשר ליותר מעשר.

ומסקינן: שמע מינה!

גופא: אמר רב חסדא: צורת הפתח שעשאה מן הצד — לא עשה ולא כלום!

ואמר רב חסדא: צורת הפתח שאמרו דמהני, צריכה שתהא בריאה כדי להעמיד בה דלת. ואפילו אינה בריאה אלא כדי להעמיד בה דלת של קשין [העשויה מקשי השבלים]!

אמר ריש לקיש משום רבי ינאי: צורת הפתח צריכה "היכר ציר" של דלת. כי אף על פי שאינה צריכה דלת ממש, ראויה להיות בה דלת — בעינן!

ומבאר הגמרא: מאי היכר ציר?

אמר רב אויא: אבקתא [חור שציר הדלת טובב בו]!

אשכחינחו רב אחא בריה דרב אויא לתלמידי דרב אשי.

אמר שאל רב אחא לחו: האם אמר מר, רב אשי, מידי בענין צורת הפתח?

אמרו ליה: לא אמר ולא כלום!

מהא דאמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש — דפליג עליה וסבירא ליה פיאה מותרת לענין כלאים: וכי לא כך היה המעשה, שהלך רבי יהושע [שמא אין זה רבי יהושע שבכל מקום, יעביץ] אצל רבי יוחנן בן נורי ללמוד תורה, ושאל רבי יהושע מרבי יוחנן בן נורי שאלה בהלכות כלאים [דלקמן], אף על פי שרבי יהושע גופיה בקי היה בהלכות כלאים.

ומצאו רבי יהושע לרבי יוחנן בן נורי שיושב בין האילנות ומתח זמורה מאילן לאילן, ואמר לו רבי יהושע: רבי!

אי היו גפנים כאן מצד אחד של הזמורה — מהו לזרוע כאן מצידה השני של הזמורה, ולסמוך על צורת הפתח החוצצת ביניהם?

אמר לו רבי יוחנן בן נורי: בעשר מותר, ביותר מעשר — אסור!

הרי דלא מהני פיאה אפילו לענין כלאים.

ומוכיחה הגמרא שביחס לצורת פתח מן הצד היא החלוקה בין עשר ליותר מעשר:

במאי עסקינן במעשה דרבי יוחנן בן נורי?

אילימא בזמורה מתוחה על גבן, מעליהן של אילנות?

זה אינו.

דאי הכי האיך קאמר ליה רבי יוחנן בן נורי כי יותר מעשר אסור?!

וחתניא, דלענין כלאים ודאי מהני צורת הפתח גמורה אפילו ביותר מעשר:

דתניא: היו שם, בכרם, קנין הדוקרנין [משופין כדקר, שהוא יתד הנעוץ בקרקע] ונעוצין בקרקע, ועשה להן פיאה [זמורה

הניחווהו שומרי בית הסוהר לצאת [ר"ח] ונפק רב גדא ואתא!

אשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל, אמר ליה: תני מר מידי [האם שנית ברייתא כל שהיא] בצורת הפתח, שיהא אפשר ללמוד ממנה, אם צריכין ליגע או לא?

אמר ליה רבה בר שמואל לרב ששת: אין, תנינא כברייתא דאין צריכין ליגע!

דהכי תניא:

א. שיעור גבהו של "פתח" עשרה טפחים, ורחבו ארבעה טפחים.

ב. כיפה [שער העשוי בעיגול ככיפה, ולמעלה מהשער ובצדדיו אינו עגול אלא בנוי בקו ישר], שבתחתיתה, רחב הפתח ארבעה טפחים, והעיגול הולך ונעשה צר, ולמעלה אין בו רוחב ארבעה טפחים: [רא' ציור 3]

רבי מאיר מחייב אותו במזוזה, וכדמפרש טעמא לקמן, שהואיל ואפשר לחקוק בבנין מצדדיו ולהרחיב את העיגול, ולהשלימו אף למעלה לרוחב ארבעה, רואין כאילו כבר חקקוהו והשלימוהו!

וחכמים פוטריין, כדמפרש לקמן דלא סבירא להו "חוקקין להשלים".

ושוין רבי מאיר וחכמים, שאם יש ברגליה [סתם רגלי שער רחוקים ארבעה זה מזה] של כיפה גובה עשרה, שהיא חייבת במזוזה, כיון שישלהשיעור "פתח" גמורלמטה. [רא' ציור 4]

תנא [ויש גורסים: אמר להו, תנא]: צורת הפתח שאמרו: קנה מכאן, וקנה מכאן, וקנה על גביהן! (57)

ומיבעי לן: האם צריכין הקנים העליונים [רש"י] שבכל צורת הפתח ליגע [רא' ציור 1] בקנים התחתונים, או אין צריכין ליגע, ואפילו תלוי הקנה למעלה באויר, שפיר דמי? [רא' ציור 2]

רב נחמן אמר: אין צריכין ליגע, מפני שאנו אומרים "גוד אסיק" לקנים שמן הצד. [מאירי, ומשנה ברורה בשם הרא"ם].

ורב ששת אמר: צריכין ליגע. (58)

אזל רב נחמן ועבד עובדא [הלך רב נחמן ועשה מעשה] בי ריש גלותא, כשמעתיא [שעשה אצל הריש גלותא צורת הפתח – להתיר לטלטל ברחבה שיש בה פתחים יותר מעשר – כשאין נוגע הקנה עליון בקנים התחתונים, וכשיטתו]!

אמר ליה רב ששת דפליג לעיל ארב נחמן, לשמעתיא [לשמשו] רב גדא: זיל [לך לבי ריש גלותא], שלוף, שדינהו [הוצא וזרוק אותן קני צורת הפתח שעשה רב נחמן]! אזל רב גדא, שלף, שדינהו.

אשכחוהו דבי ריש גלותא [מצאוהו לרב גדא, אנשי ריש גלותא], חבשוהו בבית הסוהר.

אזל רב ששת, קם אבבא [עמד בפתח בית הסוהר], אמר ליה לשמשו: גדא, פוק תא [צא מכאן ובוא עמי]!

58. שאין אומרים "גוד אסיק" לעשות פתח, כמו שמצינו לקמן פט: שגיפופין שעל ידי גוד אסיק אין מועילין לעשות פתח, אבני נזר או"ח רס"ד.

57. ראה בדברי הראשונים כאן, בביאור השאלה והתשובה דלעיל, ובביאור הא דמייחנין "תנא", והובא ב"עיונים".

ואגב דמייתנין לברייתא, מייתנין גם הא דמפרש אביי מה שנחלקו בה רבי מאיר וחכמים [ריטב"א]:

אמר אביי: אין אומרין "חוקקין להשלים", אלא אם כן יש תחלת פתח בתחתיתו ברוחב ארבעה. ולפיכך:

הכל — רבי מאיר וחכמים — **מודים**, שאפילו **אם גבוהה הכיפה עשרה טפחים ואין ברגליה** [סתם רגלים רחוקים זה מזה ארבעה טפחים], כלומר: ואין בתחתיתה הרחב ארבעה טפחים גובה **שלשה** טפחים, שאין כאן אפילו תחילת "פתח", דעד שלשה טפחים לאו "פתח" הוא אלא ארעא שמיכתא. [רא' ציור 1]

אי נמי [וכן, אפילו] **יש ברגליה** — הרחוקים ארבעה זה מזה — גובה **שלשה** טפחים, **ואין גבוהה הכיפה עשרה טפחים**, שאין כאן שיעור גובה פתח.

בין בזה ובין בזה, **ולא כלום** הוא להתחייב במזווה!

כי פליגי: **ביש ברגליה** — הרחוקים זה מזה ארבעה כסתם רגלי פתח — גובה **שלשה** טפחים, ונמצא שיש בתחתית הפתח תחלת פתח. [רא' ציור 2]

וגם **גבוהה הכיפה עשרה טפחים**.

ואין רחבה ארבעה טפחים בשבעה טפחים העליונים שבגובה הפתח,

וגם **יש בה** בבנין הכיפה שמעל שלשה טפחים, כדי לחוק ולהשלימה **לארבעה**.

שהבנין בנוי מצדדיו בקו ישר, ואפשר לחוק ולהרחיב העיגול לרוחב מדתו שבתחתית הפתח. [רא' ציור 3]

שהיות ובתחתיתה יש גובה עשרה ברוחב ארבעה, לא איכפת לן שלמעלה אין בה שיעור רוחב "פתח", שהרי אפילו היה סתום לגמרי למעלה מעשרה הוי מהני, והשתא שאינו סתום אלא פתוח פחות מכשיעור "פתח", ודאי לא גרע.⁽⁵⁹⁾

והוכחת הגמרא היא מהסיפא דברייתא, שאין צריכין ליגע כדי לעשותו "פתח".

ויש לפרש את הוכחת הגמרא בשני אופנים:

א. תקרה ההולכת בעיגול לאו שמה תקרה! ונמצא, שאין התקרה סמוכה למזווות הפתח.

לפי שאין נחשב לתקרה אלא החלק הישר שמעל העיגול, ואילו מזווות ה"פתח" כלים בגובה עשרה, שהרי משם ואילך מיצר הפתח.

הרי חזינן דלא איכפת לן שאין התקרה [הקנה העליון שבצורת הפתח] נוגעת במזווות הפתח [קנה מכאן וקנה מכאן שבצורת הפתח], אלא רחוקה הימנה.

ב. הא דאמרינן "צריכין ליגע", אין די במה שנוגעין קצות הקנה העליון בראשי הקנים התחתונים, אלא בעינן שהקנה העליון יהא מונח "לכל ארכו" על ה"פתח" שהוא כנגד הקנים התחתונים.

והשתא מוכחינן: כיון דחזינן שאף על גב שגובה "הפתח" כלה לאחר עשרה טפחים כשהולך העיגול ומיצר לפחות מארבעה, ואילו התקרה עצמה אינה סמוכה באמצעיתה למקום ה"פתח", שהרי מתעגלת היא כלפי מעלה, ומכל מקום חייבת במזווה, הרי מוכח ש"אין צריכין ליגע". [שמועה זו נתבארה על פי לישנא קמא דרש"י].

רבי מאיר סבר: אמרינן חוקקין [רואין כאילו נחקק ונעשה פתח גבוה עשרה ברוחב ארבעה, כדי] להשלים שיעור פתח.

ורבנן סברי: אין חוקקין להשלים! [שמועה זו נתבארה על פי לישנא קמא דרש"י].

והשתא הדרינן להא דהוכיח רבה בר שמואל מהך ברייתא לרב ששת, שאין צריכין הקנים ליגע, ושלא כדבריו.

אמר ליה רב ששת לרבה בר שמואל: אי משכחת [אם תפגוש] להו לבי ריש גלותא, לא תימא [אל תגיד] להו לבי ריש גלותא ולא מירי — להוכיח שלא כמעשה שעשיתי, לפי שחשבתי שצריכין ליגע — מהא מתניתא דכיפה, כי אני אחזור בי מעצמי [ר"ח. ומרש"י לקמן דף לט: משמע לבאר: שלא יאמר להם, כדי שלא יתבייש].

שכך אמרו בית שמאי, שהיה רבי אליעזר מהם. ויש חולקים].

משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני רבי עקיבא:

לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על פתחו של מבוי שהוא רחב פחות מארבע אמות, שהוא נותר או בלחי או בקורה.

על מה נחלקו: על פתח מבוי שהוא רחב מארבע אמות ועד עשר.

שבית שמאי אומרים: לחי וקורה ביחד. ובית הלל אומרים: או לחי או קורה. ורבי אליעזר אומר: שתי לחיין.⁽⁶⁰⁾

אמר רבי עקיבא: בין על זה הרחב מארבע ועד עשר, ובין על זה הרחב פחות מארבע — נחלקו בית שמאי ובית הלל!

גמרא:

קא סלקא דעתין שבית שמאי ובית הלל נחלקו על הכשר מבוי "מפולש" משני צדיו זה כנגד זה לרשות הרבים.

ולעיל [דף ו.] נחלקו תנא קמא וחנניה בהכשרו של מבוי מפולש, דתנא קמא סבירא ליה: עושה צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן. ולחנניה: נחלקו בה בית שמאי ובית הלל. לבית שמאי עושה דלת מכאן ודלת מכאן, ולבית הלל, דלת מכאן ולחי וקורה מכאן.

מתניתין:

כיצד הוא "הכשר מבוי" כדי להתירו בטלטול:

בית שמאי אומרים: עושה לחי וקורה כאחד. ובית הלל אומרים: או לחי או קורה.

רבי אליעזר אומר: עושה שתי לחיין משני צדיו של פתח המבוי.

ומפרש בגמרא דברי רבי אליעזר. [וכתב הריטב"א: דרבי אליעזר לא פליג, אלא סובר

ב"עיונים".

60. ונפקא מינה להלכה, כיון דקיימא לן הלכתא

59. ביאור הברייתא נתבאר לפי שיטת רש"י, כפי שהבינו בשיטתו הבית יוסף והב"ח יורה דעה סימן רפ"ו, וכן נקט בגאון יעקב, וראה

ורק ביחס לטלטל, הוא גגזור רבנן לאסור עד דאיכא ארבע מחיצות ברשות היחיד [וסברי בית שמאי דלא סגי בהיכר לחי או קורה, דאינו "היכר גמור" עד דאיכא לחי וקורה — ריטב"א. וברשב"א משמע: דלביית שמאי בעינן ברוח רביעית "מחיצה" של לחי וקורה].

תו מפרשינן הא דתנן במתניתין: בית הלל אומרים או לחי או קורה:

ומשמע שלא התירו בית הלל בלחי או קורה אלא ברוח רביעית, אבל אם היו שתי מחיצות גמורות בלבד, לא סגי בלחי או קורה ברוח שלישית, אלא צריך מחיצה גמורה בשלישית, ולחי או קורה ברביעית.

והוינן בה: לימא דטעמייהו, משום דקא סברי בית הלל שלש מחיצות בעינן מדאורייתא, ומשום הכי לא סגי בלחי או קורה — שאינם אלא היכר בעלמא — אלא ברוח רביעית, ולא ברוח שלישית [רשב"א וריטב"א].

ודחינן: לא בעי שלש מחיצות מדאורייתא.

ו"לזרוק" מרשות הרבים לרשות היחיד משתיים מחיצות הוא דמחייב, דהוי רשות היחיד מדאורייתא.

ורק לטלטל הוא דאסרו רבנן עד דאיכא שלש "מחיצות" גמורות, ולחי או קורה לא הוי מחיצה, ולא סגי אלא להכירא ברוח רביעית, [רשב"א וריטב"א].⁽⁶¹⁾

והשתא תמהינן: כמאן אזלא מתניתין דידן, דמכשירה מבוי מפולש בלא דלת ובלא צורת הפתח — הרי זה דלא כחנניה, ולא כתנא קמא!?

ומשנינן: אמר רב יהודה: לא איירי מתניתין במבוי מפולש. אלא הכי קאמר:

הכשר מבוי סתום כיצד?

בית שמאי אומרים: לחי וקורה. ובית הלל אומרים: או לחי או קורה, ולא מיירי מתניתין במבוי מפולש כלל.

ומפרשינן הא דתנן במתניתין בית שמאי אומרים לחי וקורה.

והוינן בה: האם למימרא, דקא סברי בית שמאי, שכדי לעשות רשות היחיד, בעינן ארבע מחיצות מדאורייתא [מהלכה למשה מסיני], וכיון דבעי מחיצה מעלייתא לעשותו רשות היחיד, משום הכי בעי גם לחי וגם קורה.

דאי סבידא להו לביית שמאי דמדאורייתא סגי בשלש מחיצות, ומדרבנן הצריכו היכר ברוח רביעית, ודאי דהוה סגי בלחי או קורה. [רשב"א וריטב"א].

ודחינן: לא.

כי ביחס לזרוק חפץ מרשות הרבים אל רשות היחיד — הרי רשות היחיד המוקפת משלש מחיצות בלבד הוא דמחייב, כי מדאורייתא רשות היחיד היא.

מארבע אמות, סגי בפס אחד, תוספות הרא"ש. 61. ודחויא בעלמא דחי ליה, אבל לקושטא

כרבי אליעזר בחצר דבעינן שני פסין כמבואר בגמרא, מכל מקום בפתח חצר הרחב פחות